

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Навчально-науковий Інститут права ім. князя Володимира Великого
(назва навчального підрозділу)

Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

Затверджую:

Директор навчального підрозділу _____

(підпис)

А.М.Кислий

(ПІБ)

“ 30 ” серпня 2019 р.

Схвалено на засіданні кафедри міжнародного

права та порівняльного правознавства _____

(назва кафедри)

Протокол № 1 від “ 30 ” серпня 2019 р.

Завідувач кафедри _____

(підпис)

В.І.Литвиненко

(ПІБ)

Робоча навчальна програма

Право Європейського Союзу

Статус дисципліни: обов'язкова

Освітньо-професійна програма Міжнародні відносини

спеціальності(ей) Міжнародне право

спеціалізації(ій) _____ -

Форма навчання _____ денна _____ Курс II, III _____ Семестр 4-5

Обсяг в кредитах ЄКТС 6 / Всього годин _____ 180 _____ за навчальним планом

- лекції (Л) 46
- семінарські заняття (СЗ) 44
- практичні заняття (ПЗ) _____
- лабораторні заняття (ЛЗ) _____
- індивідуально-консультативна робота (ІКР) _____
- самостійна робота студентів (СРС) 90

Робоча програма навчальної дисципліни складена на основі навчальної програми "Право Європейського Союзу", професор кафедри Кісілевич-Чорнойван О.М

(назва навчальної програми, автори)

Розробник(и) робочої програми навчальної дисципліни професор кафедри Кісілевич-Чорнойван О.М.

Київ МАУП 2019 р.

II. МЕТА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою навчальної дисципліни «Право Європейського союзу» є:

- ознайомити студентів з правовою системою ЄС;
- сформувати у студентів правничий світогляд, правосвідомість і правову культуру правознавця, юридичне мислення;
- навчити студентів застосовувати теоретичні правничі знання з права ЄС на практиці;
- навчити студентів самостійно поглиблювати і оновлювати правничі знання.

Завдання навчальної дисципліни «Право Європейського союзу» включає викладання студентам навчального матеріалу для набуття ними знань:

- основних наукових проблем права ЄС;
- предмету і завдань курсу «Права ЄС»;
- теоретичних засад щодо системи нормативних актів Європейського союзу;
- джерел та основних рис права ЄС;
- співвідношення права європейських країн з правом ЄС та останнього з міжнародним правом;
- компетенції Європейського союзу та його окремих органів;
- основ правового в статусу людини і громадянина в ЄС;
- правового регулювання економічної та валютної інтеграції.

Статус дисципліни. Навчальна дисципліна «Право Європейського союзу» є однією із нормативних навчальних дисциплін для підготовки студентів бакалаврату.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі. Навчальна дисципліна «Право Європейського союзу» належить до обов'язкових компонентів освітньої програми за спеціальністю «Міжнародне право», галузі знань «Міжнародні відносини». Навчальна дисципліна «Право Європейського союзу» пов'язана з навчальними дисциплінами: «Міжнародне право: основи теорії», «Право міжнародних організацій», «Міжнародне комерційне право», «Міжнародне економічне право», «Міжнародне податкове право», «Міжнародне митне право» тощо.

Компетентності та програмні результати навчання.

Загальні компетентності

ЗК 6. Здатність застосовувати знання в професійній діяльності у стандартних та окремих нестандартних ситуаціях, приймати обґрунтовані і неупереджені рішення, вести

дискусію й дебати з міжнародно-правових і загальноюридичних питань.

ЗК 12. Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.

Фахові компетентності

ФК 3. Базові уявлення про різні правові системи — національні, міжнародну, європейську; розуміння причин їхньої множинності, а також механізми взаємодії; знання характеристик міжнародної нормативної системи та місця в ньому міжнародного права; розуміння теоретичних підходів до співвідношення національного та міжнародного права та практичних засобів забезпечення їхньої взаємодії.

ФК 17. Широка обізнаність в історії європейської інтеграції; основні інституції Європейського Союзу; розуміння системи джерел права Європейського Союзу; досконале знання ключових документів з права Європейського Союзу; уміння давати юридичні висновки та консультації за правом Європейського Союзу.

Програмні результати

ПРН 2. Володіння знаннями з основ сучасного міжнародного права, його значення та обґрунтування юридичної обов'язковості міжнародно-правових норм; знання ключових теоретичних проблем і розуміння зв'язку теоретичних аспектів міжнародного права з практикою правозастосування.

ПРН 5. Знання та розуміння особливостей правових систем — національних, міжнародних, регіональних; розуміння причин їхньої множинності, а також механізмів взаємодії.

ПРН 6. Знання характеристик міжнародної нормативної системи та місця в ньому міжнародного права, а, також, розуміння теоретичних підходів до співвідношення національного та міжнародного права та практичних засобів забезпечення їхньої взаємодії.

ПРН 7. Застосування знань стандартів міжнародного права для здатності розробляти юридичну позицію в інтересах клієнта, а також контраргументи проти позиції опонентів; вести дискусію й дебати з міжнародно-правових і загальноюридичних питань.

ПРН 18. Формування суджень про переваги та недоліки участі України в міжнародних організаціях.

Змістові модулі: 1 модуль (теми 1-5)

2 модуль (теми 6-9)

3 модуль (теми 10-12)

4 модуль (теми 13-15)

Передумови для вивчення дисципліни

Передумови для вивчення навчальної дисципліни «Право Європейського союзу» становить набуття студентами знань з дисциплін «Теорія держави і права», «Історія міжнародного права», «Вступ до спеціальності «Міжнародне право» «Міжнародне публічне право: основи теорії».

III. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Очікувані результати навчання дисципліни «Право Європейського союзу» передбачає формування вміння студентів:

- формулювати ключові поняття та тлумачити зміст ключових норм права Європейського союзу;
- визначати особливості та спільні закономірності розвитку міжнародного права на універсальному та регіональному рівні;
- визначати зміст міжнародних зобов'язань держав-членів Європейського союзу;
- аналізувати особливості правового регулювання тарифних та нетарифних заходів регулювання внутрішнього ринку ЄС;
- аналізувати особливості правового регулювання окремих сфер суспільного життя в Європейському союзі.

IV. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Загальні критерії оцінювання

I рівень оцінювання (оцінка задовільно). Відповідь студента при відтворенні навчального матеріалу елементарна, зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Студент відтворює основний навчальний матеріал, здатний виконувати завдання за зразком, володіє елементарними вміннями навчальної діяльності.

II рівень - достатній (оцінка добре). Студент знає істотні ознаки понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями, вміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь повна, правильна, логічна, обґрунтована.

III рівень - високий (оцінка відмінно). Студент здатний самостійно здійснювати основні види навчальної діяльності. Знання студента є глибокими, міцними, узагальненими; студент вміє застосовувати знання творчо, його навчальна діяльність позначена вмінням самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особисту позицію.

Вивчення дисципліни у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації повинно дати не тільки певну суму знань, а й підготувати студентів для освоєння обраної професії та допомоги формувати світогляд.

Складовими навчальних досягнень студентів є вміння відтворювати отриману інформацію, знаходити нову, оцінювати її та застосовувати в стандартних і не стандартних ситуаціях.

Оцінюванню підлягає:

- 1) рівень володіння теоретичними знаннями;
- 2) рівень вмінь використовувати теоретичні знання під час розв'язування задач;
- 3) рівень володіння практичними уміннями та навичками, які виявляються під час виконання практичних робіт;
- 4) оцінювання творчих робіт студентів (рефератів, експериментальних робіт, особливо пов'язаних з майбутньою професією).

Оцінювання рівня теоретичних знань.

Відповідь з теорії може складатися:

- 1) з викладу теоретичного матеріалу;
- 2) формування правил, законів, закономірностей;
- 3) із завдань на вибір правильної відповіді

При оцінюванні відповідей з теорії враховується:

- 1) обсяг відтвореної інформації та її співвідношення до обсягу повної інформації з даного питання;
- 2) обсяг додаткової інформації, здобутої студентом, та доцільність її використання;
- 3) частота допомоги викладача;
- 4) кількість помилок (помилки, недоліків, неточностей) у відповіді;
- 5) логічний зв'язок відтвореної інформації.

Оцінювання рівня володіння практичними

вміннями та навичками

Оцінювання рівня володіння студентами практичними уміннями та навичками здійснюється під час підготовки до семінарських занять та при виконанні практичних завдань.

Частина семінарських робіт може виконуватись після вивчення відповідного теоретичного матеріалу на етапі узагальнення знань та вмінь. У таких випадках робота обов'язково оцінюється. Під час перевірки і оцінки практичних робіт необхідно звернути

увагу на такі показники: творчість; використання наукових термінів; повнота і правильність відповіді; логічність побудови відповіді; повнота і глибина висновку до роботи; самостійність і охайність виконання роботи; застосування окремих джерел інформації, рівень володіння прийомами навчальної роботи.

Для оцінювання різних рівнів пізнавальної діяльності викладач може поставити додаткові вимоги до виконання робіт.

Оцінювання рівня творчих завдань

До творчих завдань належать: реферати, експериментальні роботи, успішна участь в олімпіадах, конкурсах, тощо.

Ця діяльність студента має враховуватись та оцінюватись при виставленні семестрових оцінок.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

1. Низький рівень (оцінка-2). Студент не описує явища, не виявляє знання і розуміння основних положень теми.

2. Середній рівень (оцінка-3). Студент описує явища, без пояснень наводить приклади, що ґрунтуються на власних спостереженнях, матеріалах підручника, розповідях викладача, виявляє знання і розуміння основних положень (законів, теорій) розв'язує прості задачі, які не складаються з під задач.

3. Достатній рівень (оцінка-4). Студент може застосовувати знання в стандартних ситуаціях, з допомогою викладача аналізує одержані результати під час розв'язування задачі. Уміє пояснити явища, здійснювати аналіз, узагальнювати знання, систематизувати їх, робити висновки.

4. Високий рівень (оцінка-5). Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує його на практиці в стандартних ситуаціях (виконання завдань, практичних робіт), наводить аргументи на підставі своїх думок. Студент самостійно оцінює різні явища, факти, виявляючи особисту позицію щодо них, знаходить джерела Інформації і використовує одержані знання і уміння під час виконання практичних завдань.

Рейтинговий показник	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ECT8
90-100	за рах	5 (відмінно)	A (відмінно)
82-89		4 (добре)	B (дуже добре, вище за середнє, але з деякими помилками)

75-81			С (добре, з декількома суттєвими помилками)
68-74		3 (задовільно)	Д (посередньо зі значними недоліками)
60-67			Е (достатньо, виконання задовольняє мінімуму критеріїв оцінки)
35-59	незараховано	2 (незадовільно)	ФХ (незадовільно, з можливістю повторного складання)
1-34			Ф (незадовільно, з обов'язковим повторним вивченням)

V. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Діагностичний розділ визначає диференційований та об'єктивний облік результатів навчальної діяльності студентів і включає в себе ряд підрозділів (блоків):

- 1) контроль засвоєння теоретичних знань (опитування на практичних заняттях);
- 2) контроль самостійної роботи студентів, зокрема, виконання письмових завдань, підготовка і захист реферативних робіт, виконання індивідуальних науково-дослідних завдань;
- 3) виконання тестових завдань та контрольних робіт.

VI. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ»

№	Курс 2, 3 Семестр 4-5 Обсяг в кредитах ЄКТС/Всього годин у семестрі _____6/180_____	Кількість годин, з них:						Примітка
		Лекції і (л)	Семінар. зан. (с)	Практ., лаб. зан. (ПЗ, ЛЗ)	Інд- конс. роб. (ІКР)	Сам. роб. студ.	Форма контролю	
Назва теми								
<u>Змістовий модуль 1.</u>								
<i>Поняття та основні категорії права Європейського союзу</i>								
1.	Поняття і структура права Європейського Союзу.	2	2			4	У, ПК, СР.	
2.	Джерела права ЄС.	2	2			4	У, ПК, СР.	
3.	Співвідношення права ЄС як права міжнародної структури з національним правом.	2	2			4	У, СР, ПК.	
4.	Компетенція Європейського Союзу.	2	2			4	У, СР, ПК.	
5.	Організаційна структура Європейського Союзу.	4	4			5	У, ПК, КР.	
<u>Змістовий модуль 2.</u>								
<i>Окремі аспекти права Європейського союзу</i>								
6.	Прийняття правових актів в ЄС.	2	2			5	У, ПК, СР.	
7.	Засоби судового захисту в праві Європейського Союзу.	4	4			5	У, ПК, СР.	
8.	Європейські стандарти в сфері вільного руху товарів.	4	4			5	У, СР, ПК.	
9.	Європейські стандарти в сфері вільного руху капіталів.	2	2			6	У, ПК, СР, КР.	
<u>Змістовий модуль 3.</u>								
<i>Окремі аспекти права Європейського Союзу</i>								
10.	Європейські стандарти в сфері	6	6			5	У, ПК,	

	прав людини.						СР.	
11.	Європейське корпоративне право та політика конкуренції.	4	4			6	У, ПК, СР.	
12.	Європейські стандарти в митному праві.	4	4			6	У, ПК, КР.	
<u>Змістовий модуль 4</u>								
<i>Окремі аспекти права Європейського Союзу</i>								
13.	Податкове право ЄС.	2	2			10	У, ПК, СР.	
14.	Європейські стандарти в сфері кримінального права.	4	2			10	У, ПК, СР.	
15.	Європейські стандарти в інформаційній сфері.	2	2			11	У, ПК, КР	
	Разом годин : 180	46	44			90	Екзамен	

Форми контролю:

Усне опитування – У
Контрольні роботи – КР
Перевірка конспектів – ПК
Перевірка завдань для самостійної роботи – СР
Тестування - Т
Інші – _____

6.1. Плани лекцій

Змістовий модуль 1

Поняття та основні категорії права Європейського союзу

Тема 1. Поняття і структура права Європейського Союзу

1. Поняття та загальні засади ЄС.
2. Основні етапи формування Європейського союзу.
3. Поняття та суть права ЄС.
4. Принципи права ЄС.
5. Класифікація норм права ЄС

Джерела інформації:[11-14, 21, 22, 25-29, 33, 36, 40, 41, 43, 44, 47, 49, 59, 72, 75]

Тема 2. Джерела права ЄС

1. Формування регіональних міжнародно-правових комплексів (європейське право людини, право Європейського Союзу тощо) та їх джерела.
2. Формування «м'якого права» («soft law»).
3. Первинне законодавство ЄС.
4. Похідне законодавство ЄС.
5. Міжнародне право як джерело права Європейського Союзу.
6. Джерела прецедентного права Європейського Союзу.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 25, 26, 28, 29, 36, 40-43, 46, 47, 49, 51-53, 54-57, 60, 61, 75]

Тема 3. Співвідношення права Європейського Союзу як міжнародної структури з національним правом

1. Питання прямої дії та прямого застосування нормативних актів Європейського Союзу.
2. Вертикальна і горизонтальна пряма дія.
3. Непряма дія нормативних актів Європейського Союзу.
4. Питання верховенства права Європейського Союзу.
5. Питання імплементації норм міжнародних договорів, укладених в рамках міжнародних організацій, в національне право країн-учасниць.

Джерела інформації: [29, 33, 34, 39-43, 47, 76, 76]

Тема 4. Компетенція Європейського Союзу

1. Виключна компетенція ЄС.

2. Спільна та допоміжна компетенція ЄС.
3. Додаткова компетенція.

Джерела інформації: [6-10, 29, 34, 37, 38, 40-44, 47, 48, 50-52, 54-57, 64, 65, 76]

Тема 5. Організаційна структура Європейського союзу

1. Організаційний механізм ЄС : поняття, структура, принципи.
2. Інститути Союзу.
3. Установи Союзу.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 26, 29, 40-43, 46-49, 54-57, 69, 61, 75, 77]

Змістовий модуль 2.

Окремі аспекти права Європейського Союзу

Тема 6. Прийняття правових актів в ЄС

1. Зміст принципу консультацій при формуванні політики ЄС
2. Процедура «Європарламент-Рада Європейського Союзу» та процедура санкціонування.
3. «Спеціальна законодавча процедура».
4. Бюджетна процедура.
5. Процедури укладання міжнародних угод.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 26, 28, 29, 40-44, 46-49, 52, 58, 59, 74, 75]

Тема 7. Засоби судового захисту в праві Європейського Союзу

1. Прямі та непрямі дії в сфері судового захисту в рамках ЄС.
2. Дії проти держав членів.
3. Позови про визнання правових актів недійсними.
4. Позови про бездіяльність.
5. Застосування національного законодавства в практиці Суду ЄС.
6. Можливість звертатися та обов'язок звертатись.
7. Вплив преюдиційних тлумачень.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 26, 29, 36, 40-43, 46, 47, 51, 52]

Тема 8. Європейські стандарти в сфері вільного руху товарів

1. Правове регулювання вільного руху товарів на території країн Західної Європи.
2. Тарифні та нетарифні заходи.

3. Питання податкової дискримінації в Європейському праві.
4. Зобов'язальне право країн Західної Європи (національний та міжнародний аспекти).

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 25, 26, 29, 40-43, 46, 47, 49, 54-57, 60, 61, 75]

Тема 9. Європейські стандарти в сфері вільного руху капіталів

1. Джерела правового регулювання вільного руху капіталів території країн Західної Європи.
2. Рух платежів.
3. Рух капіталів.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 25, 26, 40, 41, 46, 47, 49, 60, 61, 72, 75]

Змістовий модуль 3

Окремі аспекти права Європейського союзу

Тема 10. Європейські стандарти в сфері прав людини

1. Джерела правового регулювання прав людини на території країн-членів ЄС.
2. Політичні та громадянські права.
3. Економічні, соціальні і культурні права.
4. Свобода пересування осіб.
5. Регіональна політика в сфері соціального забезпечення.

Джерела інформації: [17, 20, 29, 41-43, 47]

Тема 11. Європейське корпоративне право та політика конкуренції

1. Поняття інтеграційного податкового права.
2. Співвідношення форм інтеграційного і національного права в регулюванні податкових відносин
3. Європейське податкове право та податковий федералізм.
4. Джерела інтеграційного податкового європейського права.
5. Правові основи податкової системи Європейських співтовариств.
6. Податкове право держав-членів ЄС.

Джерела інформації: [32, 34, 41-43, 47]

Тема 12. Європейські стандарти в митному праві

1. Зони вільної торгівлі та митні союзи на території Західної Європи.
2. Співробітництво в сфері митної справи.

3. Стандарти ЄС в митній сфері.

Джерела інформації: [41-43, 47, 74]

Змістовий модуль 4.

Окремі аспекти Європейського права

Тема 13. Податкове право ЄС

1. Поняття інтеграційного податкового права.
2. Співвідношення форм інтеграційного і національного права в регулюванні податкових відносин
3. Європейське податкове право та податковий федералізм.
4. Джерела інтеграційного податкового європейського права.
5. Правові основи податкової системи Європейських співтовариств.
6. Податкове право держав-членів ЄС.

Джерела інформації: [41-43, 47, 49]

Тема 14. Європейські стандарти в сфері кримінального права

1. Система сучасного кримінального законодавства європейських країн.
2. Кримінальне законодавство ЄС.
3. Загальна характеристика нових ініціатив Європейського союзу в сфері співробітництва органів юстиції.

Джерела інформації: [8, 9, 16, 18, 20, 41, 43, 46, 47, 50, 67-70]

Тема 15. Європейські стандарти в інформаційній сфері

1. Джерела правого регулювання інформаційних відносин на території країн-членів ЄС.
2. Європейські стандарти в сфері свободи вираження.
3. Європейські стандарти в сфері захисту особистих даних.
4. Захист авторського права на території Західної Європи.
5. Інформаційна безпека як один з пріоритетних напрямів законодавства ЄС та Ради Європи.

Джерела інформації: [6, 7, 10, 17, 19, 20, 23, 24, 27, 31, 35, 37, 41, 46, 54-57, 62-66, 71]

6.2. Плани семінарських занять

Метою семінарських занять з навчальної дисципліни «Право Європейського союзу» є:

- поглиблення теоретичних знань з основних категорій права ЄС, отриманих на лекціях;
- заохочення студентів до аналізу *acquis communautaire*,
- забезпечення активної творчої роботи студентів з опрацювання та аналізу рекомендованої літератури;
- вироблення у студентів умінь використовувати отримані знання на практиці.
- сприяння формуванню вмінь студентів щодо проведення наукових досліджень з проблем права ЄС;
- сприяння розширенню правового світогляду студентів;
- формування вміння студентів здійснювати аналіз універсальних та регіональних міжнародно-правових актів;
- вироблення у студентів вмінь здійснювати узагальнення, знаходити спільні та відмінні риси у міжнародно-правових нормах універсального та регіонального рівня;
- сприяння формуванню аналітичного мислення у студентів;
- вироблення у студентів вмінь щодо виявлення новел у теорії і практиці міжнародного права;
- стимулювання прагнення студентів на підставі знання основ теорії міжнародного права вдосконалювати правову культуру та повагу до об'єктивного права та суб'єктивних прав людини;
- формування уявлення студентів про загальні тенденції розвитку системи міжнародного права.

Завдання семінарських занять з навчальної дисципліни «Право Європейського союзу» полягає у наданні студентам знань з:

- основних категорій права ЄС;
- предмету і завдань курсу "Право Європейського союзу";
- зв'язку дисципліни з гуманітарними, соціально-економічними та загально-юридичними дисциплінами
- сутності та системи права ЄС;
- різних підходів до співвідношення внутрішньодержавного права та *acquis communautaire*;
- специфічних рис, що характеризують розвиток права ЄС на сучасному етапі;

- механізмів прийняття політичних рішень в ЄС та засобів судового захисту в ЄС.

На семінарські заняття виносяться основні питання тем курсу. В ході підготовки до семінару студент повинен з'ясувати план заняття, прочитати конспект лекцій з теми семінару і відповідні розділи підручника, ознайомитись з рекомендованою літературою, опрацювати нормативно-правовий матеріал. Питання курсу «Право Європейського союзу», які не виносяться на семінарські заняття вивчаються студентами самостійно.

Обговорення питань на семінарському занятті ведеться у формі вільної дискусії, тому кожен студент повинен уважно слухати доповіді всіх учасників і може виступити з доповненням, або вказати на помилки, які були допущені під час відповіді на поставлене запитання іншим студентом.

На семінарське заняття студенти можуть підготувати реферати з питань, які стосуються теми, яка виноситься на семінарське заняття.

Перед написанням реферату студент повинен міжнародні та національні правові акти, та обов'язкову і додаткову літературу по темі. Обсяг реферату складає 10-15 сторінок. Його структура: вступ (1-2 стор), основна частина (8-10 стор), висновки (1-2 стор); перелік використаних джерел. Реферат виконується на білому папері формату А4. При підготовці реферату студенти проводять власний аналіз та реферування літературних джерел. Реферати заслуховуються та обговорюються на семінарських заняттях, кращі з них можуть бути рекомендовані на розгляд у наукових студентських гуртках, конференціях.

Якщо студент не підготувався до семінару або пропустив його, він повинен відпрацювати відповідну тему у викладача, який веде семінарські заняття у групі. За погодженням з викладачем студент може підготувати реферат з пропущеної теми дисципліни «Право Європейського союзу». Тему реферату студент може вибрати як із запропонованих тем, так і вибрати самостійно, але лише за погодженням з викладачем.

Змістовий модуль 1.

Поняття та основні категорії права ЄС

Тема 1. Поняття і структура права Європейського Союзу

1. Співвідношення понять «Європейське право», «Право Європейських співтовариств» та «Право Європейського Союзу».
2. Структура права Європейського союзу.
3. Принципи права ЄС.
4. Європейське економічне співтовариство та його вплив на формування права ЄС.

Теми рефератів :

1. Європейське право як система регулювання відносин між країнами, що мають спільні кордони та спільну політику щодо власного розвитку.
2. Дія європейського права в просторі та часі.
3. Співпраця України з Європейським союзом.
4. Умови та обставини щодо зародження та становлення права ЄС.
5. Декларація Шумана (9 травня 1950 р.) і створення Ради Європи як повноправної міжнародної організації.
6. Роль у встановленні Європейського права ЄОВС.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 25-29, 33, 36, 40, 41, 43, 44, 47, 49, 59, 72, 75]

Тема 2. Джерела права ЄС

1. Первинне законодавство ЄС.
2. Похідне законодавство ЄС.
3. Судові рішення.
4. Співвідношення нормативних актів ЄС з міжнародним правом.

Теми рефератів:

1. Формування «м'якого права» («soft law») в рамках найбільших європейських організацій.
2. Класифікація джерел права Європейського союзу.
3. Історія створення Європейського Союзу.
4. Подальший розвиток права Європейського Союзу після Маастрихтських угод.
5. Реформа Євросоюзу та її значення для стимулювання економічних відносин між країнами-членами.
6. Роль міжурядових конференцій для реформи Європейського Союзу.
7. Поняття «Народна Європа» та його значення для правових актів, які стосуються захисту прав людини.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 25, 26, 28, 29, 36, 40-43, 46, 47, 49, 51-53, 54-57, 60, 61, 75]

Тема 3. Співвідношення права Європейського Союзу як міжнародної структури з національним правом

1. Розподіл повноважень між Співтовариством та державами-членами відповідно до первинного законодавства ЄС.
2. Пряма дія і пряме застосування нормативних актів ЄС.
3. Питання верховенства права.

4. Субсидіарність.
5. Уніфікація та гармонізація права країн-членів ЄС.
6. Україна і ЄС.

Теми рефератів :

1. Роль Угоди про партнерство та співробітництво України з Європейським Союзом для встановлення зовнішньої політики України.
2. Перспективи подальшого розвитку ЄС після прийняття Лісабонських домовленостей 2009 р.
3. Конкуруюча юрисдикція в праві ЄС.
4. Пряма та непряма дія директив.

Джерела інформації: [29, 33, 34, 39-43, 47, 76, 76]

Тема 4. Компетенція Європейського Союзу

1. Виключна компетенція ЄС.
2. Спільна та допоміжна компетенція ЄС.
3. Додаткова компетенція.

Теми рефератів :

1. Питання компетенції Європейського союзу.
2. Еволюція виключної компетенції ЄС.
3. Реформування компетенції ЄС після прийняття Лісабонських домовленостей.

Джерела інформації: [6-10, 29, 34, 37, 38, 40-44, 47, 48, 50-52, 54-57, 64, 65, 76]

Тема 5. Організаційна структура Європейського Союзу

1. Реформа Євросоюзу та її значення для стимулювання економічних відносин між країнами-членами.
2. Діяльність Комісії ЄС.
3. Діяльність Ради міністрів ЄС. Європейська рада.
4. Європейський парламент.
5. Суд Європейських співтовариств.
6. Інші органи ЄС.

Теми рефератів:

1. Кабінет міністрів ЄС та його значення для впровадження в життя основних завдань.
2. Роль Загальної Асамблеї та суду в реалізації мети по відношенню до держав членів та третіх країн.

3. Паризький договір 1952 р. та його значення для подальшого розвитку ЄОВС і визначення особливого статусу.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 26, 29, 40-43, 46-49, 54-57, 69, 61, 75, 77]

Змістовий модуль 2.

Окремі аспекти права Європейського Союзу

Тема 6. Прийняття правових актів в ЄС

1. Роль Комісії ЄС в прийнятті законодавчих актів.
2. Роль Ради ЄС в прийнятті законодавчих актів
3. Процедура «Європарламент-Рада Європейського Союзу» та процедура санкціонування.
4. «Спеціальна законодавча процедура».
5. Бюджетна процедура.
6. Процедури укладання міжнародних угод.

Теми рефератів:

1. Політична діяльність та оборона за установчими договорами ЄС.
2. Реформування законодавчих процедур в ЄС.
3. Законодавчий процес в Європейському союзі.
4. Бюджетна процедура ЄС.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 26, 28, 29, 40-44, 46-49, 52, 58, 59, 74, 75]

Тема 7. Засоби судового захисту в праві Європейського Союзу

1. Прямі та непрямі дії в сфері судового захисту в рамках ЄС.
2. Дії проти держав членів.
3. Позови про визнання правових актів недійсними.
4. Позови про бездіяльність.
5. Позови, що виникають з відповідальності.
6. Застосування національного законодавства в практиці Суду ЄС.
7. Можливість звертатися та обов'язок звертатись.

Теми рефератів :

1. Судова система Європейського союзу : історія та сучасність.
2. Роль Парламентської Асамблеї і Суду в розгляді спорів, які виникають в співтоваристві.
3. Процедура розгляду суперечок в Суді ЄС.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 26, 29, 36, 40-43, 46, 47, 51, 52]

Тема 8. Європейські стандарти в сфері вільного руху товарів

1. Правове регулювання вільного руху товарів на території країн Західної Європи.
2. Тарифні та нетарифні заходи.
3. Питання податкової дискримінації в Європейському праві.

Теми рефератів :

1. Скасування митних та інших зборів, що мають еквівалентну дію в рамках внутрішнього ринку на території Європейського Союзу.
2. Державні закупки та європейські стандарти в сфері вільного руху товарів.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 25, 26, 29, 40-43, 46, 47, 49, 54-57, 60, 61, 75]

Тема 9. Європейські стандарти в сфері вільного руху капіталів

1. Джерела правового регулювання вільного руху капіталів території країн Західної Європи.
2. Скасування обмежень щодо вільного руху капіталів відповідно до нормативних актів Європейського Союзу.
3. Внутрішній та зовнішній аспекти руху капіталів.
4. Встановлення обмежень на рух капіталів, пов'язаних з функціонуванням Європейського валютного союзу, відповідно до права ЄС.
5. Створення спеціалізованих міжнародних організацій в валютно-фінансовій сфері.

Теми рефератів :

1. Скасування обмежень щодо вільного руху платежів та капіталів відповідно до нормативних актів Європейського Союзу.
2. Правове положення Європейської системи центральних банків і Європейський центральний банк.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 25, 26, 40, 41, 46, 47, 49, 60, 61, 72, 75]

Змістовий модуль 3.

Окремі аспекти права Європейського Союзу

Тема 10. Європейські стандарти в сфері прав людини

1. Джерела правового регулювання прав людини на території країн-членів ЄС.
2. Політичні та громадянські права.
3. Економічні, соціальні і культурні права.

4. Регіональна політика в сфері соціального забезпечення.

Теми рефератів :

1. Роль прецедентного права судів Європейського Союзу для розвитку системи правового регулювання основ правового положення особистості.
2. Законодавство Європейського Союзу про візи, притулок, імміграцію та інші напрями політики, пов'язані з вільним переміщенням осіб.
3. Стандарти ЄС в сфері трудових прав людини.

Джерела інформації: [17, 20, 29, 41-43, 47]

Тема 11. Європейське корпоративне право та політика конкуренції

1. Поняття та джерела корпоративного права ЄС.
2. Європейські стандарти щодо створення товариств.
3. Європейські стандарти щодо капіталу акціонерних товариств.
4. Європейські стандарти щодо управління, реорганізації та поглинання товариств.
5. Право ЄС в сфері приватної конкуренції.
6. Процесуальні норми щодо конкуренції.
7. Державний сектор і право конкуренції Співтовариства.

Теми доповідей :

1. Право на заснування та свобода надання послуг за правом ЄС.
2. Друга Директива ЄС : вимоги щодо капіталу акціонерних товариств.
3. Регулювання груп товариств на рівні ЄС.
4. Обов'язковість виплати дивідендів за законодавством європейських країн.
5. Контроль за злиттям підприємств відповідно до законодавства ЄС.
6. Процесуальні норми щодо конкуренції.

Джерела інформації: [32, 34, 41-43, 47]

Тема 12. Європейські стандарти в митному праві

1. Уніфікація митного регулювання Європейського економічного суспільства.
2. Зовнішні аспекти Митного союзу на території Європейського Союзу.
3. Гармонізація в рамках Митного союзу митних режимів.
4. Вплив на Спільний митний тариф положень ГАТТ/СОТ.

Теми рефератів :

1. Скасування митних обмежень на митній території ЄС для асоційованих членів організації.
2. Співпраця ЄС з країнами-нечленами в митній сфері.

3. Шенгенські домовленості.

Джерела інформації: [41-43, 47, 74]

Змістовий модуль 4.

Окремі аспекти права Європейського Союзу

Тема 13 Податкове право ЄС

1. Поняття інтеграційного податкового права.
2. Співвідношення форм інтеграційного і національного права в регулюванні податкових відносин
3. Європейське податкове право та податковий федералізм.
4. Джерела інтеграційного податкового європейського права.
5. Правові основи податкової системи Європейських співтовариств.
6. Податкове право держав-членів ЄС.

Теми доповідей :

1. Установчі договори як джерела інтеграційного податкового європейського права.
2. Регламенти як джерела інтеграційного податкового європейського права.
3. Директиви як джерела інтеграційного податкового європейського права.
4. Рішення Суду Європейських Співтовариств як джерела інтеграційного податкового європейського права.
5. Біла книга ЄС як джерело інтеграційного податкового європейського права.
6. Рішення Суду ЄС у правовому механізмі гармонізації законодавства, що регулює непрямі податки в державах — членах ЄС.
7. Рішення Суду ЄС у правовому механізмі гармонізації законодавства, що регулює прямі податки в державах — членах ЄС

Джерела інформації: [41-43, 47, 49]

Тема 14. Європейські стандарти в сфері кримінального права

1. Система сучасного кримінального законодавства європейських країн.
2. Кримінальне законодавство ЄС.
3. Діяльність європейських організацій в сфері кримінального права.
4. Загальна характеристика нових ініціатив Європейського союзу в сфері співробітництва органів юстиції.

Теми рефератів :

1. Переслідування і покарання злочинців за стандартами Європейського права.

2. Видача злочинців за стандартами Європейського права.
3. Співпраця в сфері кримінального права і кримінального правосуддя на території Європи.
4. Кримінально-правова кваліфікація злочинних діянь в законодавстві ЄС.

Джерела інформації: [8, 9, 16, 18, 20, 41, 43, 46, 47, 50, 67-70]

Тема 15. Європейські стандарти в інформаційній сфері

1. Джерела правового регулювання інформаційних відносин на території країн-членів ЄС.
2. Європейські стандарти в сфері свободи вираження.
3. Європейські стандарти в сфері захисту особистих даних.
4. Створення інформаційного суспільства на території Європи (правовий аспект).
5. Захист авторського права на території Західної Європи.
6. Інформаційна безпека як один з пріоритетних напрямів законодавства ЄС та Ради Європи.

Теми доповідей :

1. Розвиток свободи слова в Європі після створення ЄС.
2. Діяльність Ради Європи у сфері свободи слова.
3. Діяльність Європейських Співтовариств та Європейського Союзу у сфері свободи слова.
4. Свобода висловлювань у галузі електронних засобів масової інформації за стандартами ЄС.
5. Євросудова тріада критеріїв правомірності обмеження інформаційних прав і свобод.
6. Створення інформаційного суспільства на території Європи (правовий аспект).
7. Акти Ради Європи та ЄС в сфері інформаційної безпеки.

Джерела інформації: [6, 7, 10, 17, 19, 20, 23, 24, 27, 31, 35, 37, 41, 46, 54-57, 62-66, 71]

6.3. Завдання для самостійної роботи здобувачів вищої освіти

Основні завдання

1. Опрацювати нормативно-правові акти, основну та додаткову літературу з навчальних тем.
2. Скласти плани-конспекти підготовки до семінарських занять. Тези виступів.

Додаткові завдання

Змістовий модуль 1.

Поняття та основні категорії Права ЄС

Тема 1. Поняття і структура Права Європейського Союзу

Питання, винесені на самоопрацювання :

1. Класифікація норм відповідно до їхніх соціально-правових характеристик та їх ролі у здійсненні інтеграції.
2. Європейське економічне співтовариство та його вплив на формування Європейського права.
3. Роль у становленні права ЄС права Об'єднання вугілля та сталі.
4. Європейське співтовариство з атомної енергії.
5. Сучасний стан розвитку інтеграції в Європі.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 25-29, 33, 36, 40, 41, 43, 44, 47, 49, 59, 72, 75]

Тема 2. Джерела права ЄС

Питання, винесені на самоопрацювання :

1. Співвідношення нормативних актів ЄС з міжнародним правом.
2. Договір про заснування Європейського економічного співтовариства 1957 р.
3. Єдиний Європейський Акт 1986 р.
4. Договір про Європейський Союз 1992 р.
5. Ніццький договір про внесення змін та доповнень до Договору про Європейський Союз, Договорів про заснування Європейських Співтовариств та деяких пов'язаних з ними актів 2001 р.
6. Лісабонський Договір про ЄС 2009 р.
7. Роль рішень Суду ЄС в системі нормативних актів ЄС.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 26, 28, 29, 36, 40-43, 46, 47, 49, 51-53, 54-57, 60, 61, 75]

Тема 3. Співвідношення права Європейського Союзу як міжнародної структури з національним правом

Питання, винесені на самоопрацювання :

1. Розподіл повноважень між ЄС та державами-членами відповідно до первинного законодавства ЄС.
2. Питання верховенства права.
3. Уніфікація та гармонізація права країн-членів ЄС.
4. Виключна юрисдикція в праві ЄС.

5. Конкуруюча юрисдикція в праві ЄС.
6. Паралельна юрисдикція в праві ЄС.
7. Пряма та непряма дія директив.

Джерела інформації: [29, 33, 34, 39-43, 47, 76, 76]

Тема 4. Компетенція Європейського Союзу

Питання, винесені на самоопрацювання :

1. Види компетенції ЄС.
2. Принцип субсидіарності в праві ЄС.
3. Зовнішня компетенція ЄС.
4. Паралельна компетенція ЄС.

Джерела інформації: [6-10, 29, 34, 37, 38, 40-44, 47, 48, 50-52, 54-57, 64, 65, 76]

Змістовий модуль 2.

Окремі аспекти права Європейського Союзу

Тема 5. Організаційна структура Європейського союзу

Питання, винесені на самоопрацювання :

1. Історія створення Європейського Союзу.
2. Подальший розвиток права Європейського Союзу після Маастрихтських угод.
3. Структура та діяльність Суду ЄС.
4. Умови прийняття нових членів до ЄС.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 26, 29, 40-43, 46-49, 54-57, 69, 61, 75, 77]

Тема 6. Процес прийняття правових актів в Європейському Союзі

Питання, винесені на самоопрацювання :

1. Спільна політика держав-членів ЄС.
2. Прийняття законодавства.
3. Бюджет співтовариства.
4. Співпраця ЄС з країнами-нечленами.
5. Питання підписання договорів про співпрацю між Європейського співтовариства та країнами-нечленами ЄС.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 26, 28, 29, 40-44, 46-49, 52, 58, 59, 74, 75]

Тема 7. Засоби судового захисту в праві Європейського співтовариства

Питання, винесені на самоопрацювання :

1. Позови про визнання правових актів недійсними.
2. Позови, що виникають з відповідальності.
3. Застосування національного законодавства в практиці Суду ЄС.
4. Позови, що подаються державами-членами ЄС.
5. Позови, що подаються громадянами ЄС.
6. Скарга на незаконність в практиці Суду ЄС.
7. Виконання рішень Суду ЄС.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 26, 29, 36, 40-43, 46, 47, 51, 52]

Тема 8. Європейські стандарти в сфері вільного руху товарів

Питання, винесені на самоопрацювання :

1. Правове регулювання вільного руху товарів на території країн Західної Європи.
2. Тарифні та нетарифні заходи.
3. Питання податкової дискримінації в Європейському праві.
4. Зобов'язальне право країн Європи (національний та міжнародний аспекти).
5. Норми, що фіксують ціни на території ЄС.
6. Захист споживача на території ЄС.
7. Стандарти ЄС в сфері охорони здоров'я життя людей тварин та збереження рослин при переміщенні товарів через кордони.
8. Зобов'язальне право країн Європи (національний та міжнародний аспекти).
9. Зобов'язальне право Франції (національний та міжнародний аспекти).
10. Зобов'язальне право Німеччини (національний та міжнародний аспекти).
11. Зобов'язальне право Великобританії (національний та міжнародний аспекти).

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 25, 26, 29, 40-43, 46, 47, 49, 54-57, 60, 61, 75]

Тема 9. Європейські стандарти в сфері вільного руху капіталів та платежів

Питання, винесені на самоопрацювання :

1. Рух платежів.
2. Рух капіталів.
3. Джерела правового регулювання вільного руху капіталів території країн Західної Європи.
4. Європейський інвестиційний банк (ЄІБ).
5. Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР).

6. «Клубні» міжбанківські системи на території Західної Європи.

Джерела інформації: [11-14, 21, 22, 25, 26, 40, 41, 46, 47, 49, 60, 61, 72, 75]

Змістовий модуль 3.

Окремі аспекти права Європейського Союзу

Тема 10. Європейські стандарти в сфері прав людини

Питання, винесені на самоопрацювання :

1. Джерела правового регулювання прав людини на території країн-членів ЄС.
2. Регіональна політика в сфері соціального забезпечення.
3. Захист прав людини в Європейському суді з прав людини.
4. Свобода пересування осіб.

Джерела інформації: [17, 20, 29, 41-43, 47]

Тема 11. Європейське корпоративне право та політика конкуренції

Питання, винесені на самоопрацювання :

1. Європейські стандарти щодо створення товариств.
2. Європейські стандарти щодо капіталу акціонерних товариств.
3. Право ЄС в сфері приватної конкуренції.
4. Процесуальні норми щодо конкуренції.
5. Право на заснування та свобода надання послуг за правом ЄС.
6. Друга Директива ЄС : вимоги щодо капіталу акціонерних товариств.
7. Регулювання груп товариств на рівні ЄС.
8. Обов'язковість виплати дивідендів за законодавством європейських країн.
9. Контроль за злиттям підприємств відповідно до законодавства ЄС.

Джерела інформації: [32, 34, 41-43, 47]

Тема 12. Європейські стандарти в митному праві

Питання, винесені на самоопрацювання :

1. Зони вільної торгівлі та митні союзи на території Західної та центральної Європи.
2. Стандарти ЄС в митній сфері.
3. Співробітництво в сфері митної справи.
4. Європейська Асоціація Вільної Торгівлі (ЄАВТ).
5. Шенгенські домовленості.

Джерела інформації: [41-43, 47, 74]

Змістовий модуль 4.

Окремі аспекти права Європейського Союзу

Тема 13. Податкове право ЄС

Питання, винесені на самоопрацювання :

1. Установчі договори як джерела інтеграційного податкового європейського права.
2. Регламенти як джерела інтеграційного податкового європейського права.
3. Директиви як джерела інтеграційного податкового європейського права.
4. Рішення Суду Європейських Співтовариств як джерела інтеграційного податкового європейського права.
5. Біла книга ЄС як джерело інтеграційного податкового європейського права.
6. Рішення Суду ЄС у правовому механізмі гармонізації законодавства, що регулює непрямі податки в державах — членах ЄС.
7. Рішення Суду ЄС у правовому механізмі гармонізації законодавства, що регулює прямі податки в державах — членах ЄС.
8. Податкове право держав-членів ЄС.

Джерела інформації: [41-43, 47, 49]

Тема 14. Європейські стандарти в сфері кримінального права

Питання, винесені на самоопрацювання :

1. Кримінальне законодавство Ради Європи.
2. Кримінальне законодавство ЄС.
3. Система сучасного кримінального законодавства європейських країн.
4. Місце судового прецеденту у кримінальному праві держав континентальної Європи.
5. Правова регламентація злочинних діянь в публічній сфері за законодавством європейських країн.

Джерела інформації: [8, 9, 16, 18, 20, 41, 43, 46, 47, 50, 67-70]

Тема 15. Європейські стандарти в інформаційній сфері

Питання, винесені на самоопрацювання :

1. Джерела правого регулювання інформаційних відносин на території країн-членів ЄС.
2. Діяльність Ради Європи у сфері свободи слова.
3. Діяльність Європейських Співтовариств та Європейського Союзу у сфері свободи слова.
4. Створення інформаційного суспільства на території Європи (правовий аспект).

5. Євросудова тріада критеріїв правомірності обмеження інформаційних прав і свобод.
6. Інформаційна безпека як один з пріоритетних напрямів законодавства ЄС та Ради Європи.

Джерела інформації: [6, 7, 10, 17, 19, 20, 23, 24, 27, 31, 35, 37, 41, 46, 54-57, 62-66, 71]

6.4.Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота передбачає проведення індивідуальних та групових консультацій із студентами, які недостатньо засвоїли навчальний матеріал з курсу «Право ЄС», а також відпрацювання студентами пропущених занять та незадовільних оцінок. Консультації проводяться на кафедрі міжнародного права та порівняльного правознавства.

6.5 Методика активізації процесу навчання

1. Приведення достатньої кількості практичних прикладів.
2. Усне опитування.
3. Проведення консультацій.
4. Застосування засобів заохочення до вивчення дисципліни.

Активізація вивчення студентами дисципліни «Право ЄС» передбачає:

- а) прищеплення у студентів навичок самостійно опрацьовувати навчальну та наукову літературу в процесі підготовки до питань, що виносяться на семінарське заняття, а також у процесі самостійного написання рефератів;
- б) заохочення студентів до активної роботи по обговоренню теоретичних питань з актуальних проблем права ЄС;
- в) прищеплення їм навичок творчо мислити, самостійно формулювати, викладати та аргументувати свої думки;

- г) вироблення у студентів здатності зв'язувати загальнотеоретичні положення з вимогами повсякденної практики розбудови правової держави і громадянського суспільства.
- д) формування у студентів здібностей перетворення одержаних знань у повсякденну правомірну поведінку, застосовувати їх при вирішенні юридично значимих життєвих ситуацій.

Під час першого заняття викладач ознайомлює студентів з основними вимогами, що ставляться до семінарських занять.

При підготовці до семінарських занять студент вивчає рекомендовану літературу. В робочому зошиті він конспектує найбільш важливі нормативні документи, монографії та інші джерела згідно з планом, передбаченим для семінарських занять. Замість конспекту можна скласти розгорнутий план чи тези виступу.

Семінарські заняття можуть проходити в різних формах: усного опитування, співбесіди, творчої дискусії, розв'язання тестових завдань, заслуховування підготовлених рефератів, перевірки завдань для самостійної роботи, вирішення практичних завдань, перевірки конспектів, поточних контрольних робіт та ін.

Вивчення найбільш важливих і складних питань передбачає підготовку студентами рефератів по темах, які додаються до плану семінарського заняття. При підготовці реферату студенти мають використовувати не тільки основну, але й додаткову літературу. Найбільш ґрунтовні реферати заслуховуються на семінарських заняттях, а також використовуються у проведенні студентських наукових конференцій.

До кожного семінарського заняття пропонуються питання для самостійної роботи й самоконтролю студентів, підготовка відповідей на які є обов'язковою. Відповіді на питання для самостійної роботи й самоконтролю викладаються в письмовій формі в зошиті для самостійних завдань. З метою перевірки ступеню засвоєння матеріалу та здатності самостійно й творчо мислити для виконання деяких завдань студентам пропонується така форма роботи, як виконання схем та ілюстрацій до пройденого матеріалу. Це передбачає ознайомлення з додатковою літературою.

В кінці семінарського заняття викладач робить висновок по питанням теми, відмічає позитивні й негативні сторони у відповідях наступне заняття.

VII. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Метою контролю є перевірка засвоєння студентами навчального матеріалу дисципліни «Право Європейського союзу».

Об'єктами контролю є навчальна діяльність студентів на семінарських заняттях, де перевіряються ступінь засвоєння ними матеріалу викладеного в лекціях, закріпленого під час самостійної підготовки та індивідуальної роботи з додатковою літературою і нормативними матеріалами.

До контрольних заходів відноситься поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять та виконання рубіжних контрольних робіт і практичних завдань і має своєю метою перевірку рівня знань у студентів по засвоєнню ними матеріалів, передбачених програмою курсу «Право Європейського союзу». Під час семінарських занять застосовуються такі засоби контролю:

- усне опитування з питань передбачених планами семінарських занять ;
- перевірка самостійної роботи, ведення план-конспектів занять ;
- виконання завдань на практичних заняттях.
- рубіжна контрольна робота складається з трьох питань згідно варіантів і виконується письмово.

Підсумковий контроль включає в себе перевірку знань під час проведення заліку.

Підсумковий контроль здійснюється усно, або письмово за всіма темами курсу не менше ніж із трьох - чотирьох питань.

Оцінка поточних результатів навчальної діяльності здійснюється в такий спосіб :

- усне опитування ;
- за результатами поточної контрольної роботи ;
- за результатами іспиту.

При зазначених вище видах контролю оцінка рівня знань студентів проводиться за такими критеріями :

- оцінка «відмінно» виставляється студентові, який показує послідовне, глибоке і змістовне розуміння й знання сутності поставленого запитання;
- оцінка “добре” виставляється студентові, який грамотно розкриває сутність поставлених запитань, добре володіє термінами дисципліни, але допускає несуттєві помилки;
- оцінка “задовільно” виставляється студентові, який поверхово і не в повному обсязі викладає суть навчального матеріалу, допускає багато помилок при відповідях на поставлені питання, але орієнтується по суті матеріалу;
- оцінка “незадовільно” виставляється студентові, який не знає суті поставлених запитань, при побудові відповіді по навчальному матеріалу допускає грубі помилки, не орієнтується в сутності матеріалів.

Підсумковий залік із відповідною позитивною оцінкою виставляється студенту за умови, якщо він одержав:

- загальну позитивну оцінку за результатами його навчальної діяльності на семінарських заняттях;
- позитивну оцінку за результатами контрольних робіт.

Рівень позитивної оцінки за підсумковим заліком – це середня оцінка, яка виводиться на підставі оцінок, отриманих студентами окремо за кожний з попередніх двох видів навчальної діяльності.

Перед заліком передбачається ознайомлення студентів із переліком орієнтовних питань, які виносяться для здачі заліку.

При зазначених умовах підсумкового контролю, за здачу заліку виставляється “зараховано” чи “не зараховано”.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО (РУБІЖНОГО КОНТРОЛЮ)

Змістовий модуль 1.

Поняття та основні категорії Права ЄС

1. Співвідношення понять „Європейське право”, „Право Європейських співтовариств” та „Право Європейського Союзу”.
2. Система джерел Європейського права.
3. Романо-германська сім'я права.
4. Англосаксонська сім'я права в країнах західної Європи.
5. Скандинавська сім'я права як різновид маргінальних сімей права.
6. Право Європейського союзу.
7. Європейське економічне співтовариство та його вплив на формування Європейського права.
8. Акти інших європейських організацій в системі Європейського права.
9. Реформа Євросоюзу та її значення для стимулювання економічних відносин між країнами-членами.
10. Спільна політика держав-членів ЄС.
11. Первинне законодавство ЄС.
12. Похідне законодавство ЄС.
13. Судові рішення.
14. Співвідношення нормативних актів ЄС з міжнародним правом.

15. Розподіл повноважень між Співтовариством та державами-членами відповідно до первинного законодавства ЄС.
16. Пряма дія і пряме застосування нормативних актів ЄС.
17. Питання верховенства права.
18. Субсидіарність.
19. Уніфікація та гармонізація права країн-членів ЄС.
20. Діяльність Комісії ЄС.
21. Діяльність Ради міністрів ЄС. Європейська рада.
22. Європейський парламент.
23. Суд Європейських співтовариств.
24. Інші органи ЄС.

Змістовий модуль 2.

Окремі аспекти права Європейського Союзу

1. Прийняття законодавства.
2. Прямі та непрямі дії в сфері судового захисту в рамках ЄС.
3. Дії проти держав членів.
4. Позови про визнання правових актів недійсними.
5. Позови про бездіяльність.
6. Позови, що виникають з відповідальності.
7. Застосування національного законодавства в практиці Суду ЄС.
8. Можливість звертатися та обов'язок звертатись.
9. Правове регулювання вільного руху товарів на території країн Західної Європи.
10. Тарифні та нетарифні заходи.
11. Питання податкової дискримінації в Європейському праві.
12. Зобов'язальне право країн Європи (національний та міжнародний аспекти).
13. Джерела правового регулювання вільного руху капіталів території країн Західної Європи.
14. Створення спеціалізованих міжнародних організацій в валютно-фінансовій сфері.
15. Валютні обмеження.

Змістовий модуль 3.

Окремі аспекти права Європейського Союзу

1. Поняття та джерела корпоративного права ЄС.
2. Європейські стандарти щодо створення товариств.

3. Європейські стандарти щодо капіталу акціонерних товариств.
4. Європейські стандарти щодо управління, реорганізації та поглинання товариств.
5. Право ЄС в сфері приватної конкуренції.
6. Процесуальні норми щодо конкуренції.
7. Державний сектор і право конкуренції Співтовариства.
8. Джерела правового регулювання прав людини на території країн-членів ЄС.
9. Політичні та громадянські права.
10. Економічні, соціальні і культурні права.
11. Регіональна політика в сфері соціального забезпечення.
12. Зони вільної торгівлі та митні союзи на території Західної Європи.
13. Стандарти ЄС в митній сфері.
14. Співробітництво в сфері митної справи.
15. Міграційна політика.

Змістовий модуль 4.

Окремі аспекти права Європейського Союзу

1. Поняття інтеграційного податкового права.
2. Співвідношення форм інтеграційного і національного права в регулюванні податкових відносин
3. Європейське податкове право та податковий федералізм.
4. Джерела інтеграційного податкового європейського права.
5. Правові основи податкової системи Європейських співтовариств.
6. Податкове право держав-членів ЄС.
7. Кримінальне законодавство Ради Європи.
8. Кримінальне законодавство ЄС.
9. Система сучасного кримінального законодавства європейських країн.
10. Джерела правого регулювання інформаційних відносин на території країн-членів ЄС.
11. Європейські стандарти в сфері свободи вираження.
12. Європейські стандарти в сфері захисту особистих даних.
13. Створення інформаційного суспільства на території Європи (правовий аспект).
14. Захист авторського права на території Західної Європи.
15. Інформаційна безпека як один з пріоритетних напрямів законодавства ЄС та Ради Європи.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Панєвропейська течія та її значення для розвитку європейського права.
2. Заснування та діяльність Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС) і його роль щодо розвитку та становлення Європейського права.
3. Співвідношення понять «право Європейського союзу» та «Європейське право».
4. Загальна характеристика джерел Європейського права.
5. Особливості різних видів правових сімей, які існують на території Західної та Центральної Європи.
6. Співвідношення і взаємовплив національного права та права європейських міжнародних міжурядових організацій.
7. Формування та розвиток європейського права як регіональної підсистеми міжнародного права.
8. Формування «м'якого права» («soft law») в рамках найбільших європейських організацій.
9. Класифікація джерел права Європейського союзу.
10. Дія в часі та просторі первинного законодавства Європейського Союзу.
11. Визначення «похідного законодавства» Європейського союзу.
12. Порядок опублікування та вступу в силу похідного законодавства ЄС.
13. Міжнародне право як джерело права Європейського Союзу.
14. Доктрина як джерело права Європейського Союзу.
15. Джерела прецедентного права Європейського Союзу.
16. Зміни в організаційному механізмі Європейського союзу після прийняття Лісабонських домовленостей 2007 р
17. Інститути Європейського союзу.
18. Склад та формування Європейського парламенту.
19. Місце Європейської ради в системі органів Європейського союзу після прийняття Лісабонських домовленостей 2007 р.
20. Склад, формування та внутрішня організація Ради ЄС.
21. Діяльність Європейської комісії.
22. Судова система Європейського союзу.
23. Загальна характеристика повноважень палати аудиторів.
24. Органи Європейського союзу.
25. Установи Європейського союзу.
26. Структура та повноваження Ради Європи.
27. Прийняття нормативних актів в рамках Ради Європи та ОБСЄ.

28. Загальні законодавчі процедури Європейського Союзу.
29. Спеціальні законодавчі процедури Європейського Союзу.
30. Розподіл повноважень між Співтовариством та державами-членами відповідно до первинного законодавства Європейського Союзу.
31. Розширення предметів виключної компетенції Європейського союзу, внесені Лісабонськими домовленостями 2007 р.
32. Загальна характеристика спільної та допоміжної компетенції Європейського Союзу.
33. Питання прямої дії та прямого застосування нормативних актів Європейського Союзу.
34. Питання верховенства права Європейського Союзу.
35. Уніфікація та гармонізація права країн-членів Європейського Союзу.
36. Співвідношення права Ради Європи та інших європейських інституцій як міжнародних структур з національним правом.
37. Особливості співпраці України з Європейськими структурами.
38. Загальна характеристика повноважень окремих структурних елементів Суду ЄС.
39. Загальна характеристика порядку формування судових органів Європейського Союзу.
40. Прямі і непрямі дії та справи попереднього контролю в сфері судового захисту в рамках Європейського Союзу.
41. Класифікація позовів, які подаються Комісією Європейського Союзу до Суду ЄС.
42. Загальна характеристика справ попереднього контролю.
43. Загальна характеристика повноважень Європейського суду з прав людини.
44. Розгляд спорів в Європейському суді з прав людини.
45. Поняття та принципи внутрішнього ринку Європейського Союзу.
46. Скасування митних та інших зборів, що мають еквівалентну дію в рамках внутрішнього ринку Європейського Союзу.
47. Усунення кількісних обмежень на експорт/імпорт а також заходів, рівнозначних ним в рамках внутрішнього ринку Європейського Союзу.
48. Джерела правового регулювання вільного руху капіталів та платежів на території країн Західної Європи.
49. Скасування обмежень щодо вільного руху платежів відповідно до нормативних актів Європейського Союзу.
50. Скасування обмежень щодо вільного руху капіталів відповідно до нормативних актів Європейського Союзу.
51. Встановлення обмежень на рух капіталів, пов'язаних з функціонуванням Європейського валютного союзу.
52. Правове положення Європейської системи центральних банків.

53. Цілі, завдання та сфера діяльності Європейського інвестиційного банку.
54. Загальна характеристика європейських стандартів щодо створення товариств.
55. Корпоративне право Європейського Союзу.
56. Проведення гармонізації корпоративного права держав-членів Європейського союзу.
57. Загальна характеристика європейських наднаціональних юридичних осіб.
58. Загальна характеристика європейських стандартів щодо капіталу акціонерних товариств, управління, реорганізації та поглинання товариств.
59. Формування права Європейського союзу в сфері приватної конкуренції.
60. Співвідношення національного права конкуренції з правом Європейського Союзу.
61. Загальна характеристика базових елементів основ правового положення особистості в праві європейських інституцій.
62. Роль прецедентного права судів Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини для розвитку системи правового регулювання основ правового положення особистості.
63. Загальна характеристика положень Хартії Європейського союзу про основоположні права 2007 р.
64. Історія створення інституту громадянства Європейського Союзу.
65. Загальна характеристика Шенгенських угод.
66. Законодавство Європейського Союзу про візи, притулок, імміграцію та інші напрями політики, пов'язані з вільним переміщенням осіб.
67. Історія створення митних союзів на території Західної Європи.
68. Співвідношення митного права Європейського Союзу та митного права держав-членів організації.
69. Зовнішні аспекти Митного союзу на території Європейського Союзу.
70. Гармонізація в рамках Митного союзу митних режимів.
71. Спільний митний тариф Європейського Союзу.
72. Європейське податкове право як частина інтеграційного податкового права та податкового права держав-членів.
73. Загальна характеристика податкових систем Франції, Іспанії, Німеччини та скандинавських країн.
74. Принципи європейського податкового федералізму.
75. Джерела інтеграційного податкового європейського права.
76. Правові основи податкової системи Європейського союзу.
77. Перспективи розвитку європейського податкового права на сучасному етапі.

78. Загальна характеристика системи сучасного кримінального законодавства європейських країн.
79. Основні напрями діяльності Ради Європи в сфері кримінального права.
80. Загальна характеристика міжнародно-правових актів, прийнятих в кримінального права в рамках Ради Європи.
81. Етапи формування спільної кримінальної політики Європейського союзу.
82. Основні заходи Європейського Союзу в сфері боротьби зі злочинністю на сучасному етапі.
83. Кримінально-правова кваліфікація злочинних діянь в законодавстві Європейського Союзу.
84. Загальна характеристика нормативних джерел права Європейського Союзу щодо боротьби зі злочинами міжнародного характеру.
85. Контроль Європейського Союзу за гармонізацією національних законодавств в даній сфері.
86. Загальна характеристика джерел правого регулювання інформаційних відносин, прийнятих в рамках Ради Європи.
87. Загальна характеристика джерел права Європейського Союзу щодо регулювання інформаційної сфери.
88. Право на вільний доступ до інформації та виключення з цього права відповідно до європейських стандартів.
89. Загальна характеристика європейських стандартів в сфері захисту особистих даних.
90. Інформаційна безпека як один з пріоритетних напрямів діяльності європейських організацій.

VIII. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

Одним із напрямів навчально-методичного забезпечення дисципліни «Право Європейського союзу» є розробка електронних засобів навчання і технологій їхнього застосування. Електронні навчальні матеріали застосовуються як для самостійної роботи студентів, так і з використанням мультимедійного устаткування на лекційно-семінарських заняттях.

Бібліотечні друковані та електронні ресурси, електронні наукові видання, електронні навчальні курси із можливістю дистанційного навчання та самостійної роботи, хмарні сервіси Microsoft.

ІХ. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

ОСНОВНІ :

1. Указ Президента України від 24 лютого 1998 р. Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом і вдосконалення механізму співробітництва з Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) // Офіційний вісник України. - 1998.- № 8.- Ст.296.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1998 р. Про затвердження Положення про Міжвідомчу координаційну раду з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. // Офіційний вісник України. - 1999.- № 33.- Ст.1734.
3. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. Указ Президента України від 11 червня 1998. // Офіційний вісник України. - 1998.- № 24.- Ст.870.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 серпня 1999 р. Про концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. // Офіційний вісник України. - 1999.- № 33.- Ст. 1734.
5. Постанова Верховної ради України від 2 липня 1993 р. «Про основні напрямки зовнішньої політики України». // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 37.
6. Декларація “Про модель спільної та всеохоплюючої безпеки для Європи ХХІ століття” 1996 р.
7. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку (Директива про електронну комерцію) від 8 червня 2000 р.
8. Директива Ради ЄС Про встановлення визначення для допомоги незаконного в’їзду, транзиту і перебуванню 2002 р.
9. Директива Ради ЄС Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей 1991 р.
10. Директива Ради ЄС Про охорону комп’ютерних програм 1991 р.
11. Договір про Європейський Союз 2007 р.
12. Договір про заснування Європейського економічного співтовариства 1957 р.
13. Договір про заснування Європейського об’єднання з вугілля та сталі 1951 р.
14. Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії 1957 р.
15. Договір про партнерство між Україною і Європейськими Співтовариствами 1994 р.

16. Європейська конвенція по відшкодуванню шкоди жертвам насильницьких злочинів від 24 листопада 1983 р.
17. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 р.
18. Європейська конвенція про правопорушення щодо культурних цінностей 1985 р.
19. Європейська конвенція про транскордонне телебачення 1989 р.
20. Європейська хартія основоположних прав 2007 р.
21. Єдиний Європейський Акт 1986 р.
22. Ніщський договір про внесення змін та доповнень до Договору про Європейський Союз, Договорів про заснування Європейських Співтовариств та деяких пов'язаних з ними актів 2001 р.
23. Регламент 1303/2007 Комісії ЄС 2007 р. щодо записів та електронних комунікацій, які відносяться до даних в діяльності пошти та телемовного обладнання.
24. Регламент Парламенту та Ради ЄС 2004 р. щодо заснування Європейського агентства з мережевої та інформаційної безпеки.
25. Угода про партнерство та співробітництво. Повний текст угоди, підписаної між Європейським Союзом та Україною в Люксембурзі 16 червня 1994 р. // Делегація Європейської Комісії в Україні. - К., 1995. - 89 с.
26. Лісабонський Договір про функціонування ЄС 2007 р.
27. Авторське право і суміжні права. Європейський досвід. У 2-х книгах. – К.: Видавничий Дім Ін Юре, 2001.
28. *Гоці Сандро*. Урядування в об'єднаній Європі. „К.І.С.”— К., 2003.
29. Европейское право: Учеб. для вузов / Под общ. ред. д-ра юрид. наук, проф. *Энтина Л.М.* –М., 2000.
30. *Забігайло В.* Право України в контексті його апроксимації до права Європейського Союзу // Українсько-європейський консультативний центр з питань законодавства (ШПРІАК). Інформ. бюлетень центру.- 2000.- № 4.
31. Законы и практика средств массовой информации в Европе, Америке, Австралии (сравнительный анализ законодательных актов в 11 демократических странах мира). — М., 1997.
32. *Зенин И. А.* Гражданское и торговое право зарубежных стран : учеб. пособие. - М. : Высшее образование, 2008. - 238 с.
33. История европейской интеграции (1945-1994). / Под ред. *Намазовой А.С., Эмерсона Б.М.*— М, 1995.

34. *Кібенко О.Р.* Європейське корпоративне право на етапі фундаментальної реформи : перспективи використання європейського законодавчого досвіду у правовому полі Країни. — Х.: 2005.— 432 с.
35. *Кормич.* Інформаційна безпека. Організаційно-правові основи. — К., 2004.
36. *Костенко М.Л., Лавренова Н.В.* ЕС после Маастрихта: федерация, конфедерация или международная организация // Государство и право. - 1994. - № 4. - С. 105-136.
37. *Макаренко Є. А.* Європейська інформаційна політика. — К., 2000.
38. *Муравйов В.І.* Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика). К., 2002.
39. *Муравйов В.* Реалізація норм права європейського союзу у внутрішніх правопорядках держав-членів // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. — 2013. — № 1086, вип. 2. — С. 58-64.
40. *Опришко В.Ф., Омельченко А.В., Фастовець А.С.* Право Європейського Союзу. Загальна частина. К., 2002.
41. Право Европейского союза : учебник для вузов / под ред. С.Ю. *Кашкина*. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Издательство Юрайт; Высшее образование. 2010 — 1119 с.
42. Право Європейського Союзу : навч. посіб. / *В.М. Бесчастний, В.П. Філонов, О.В. Філонов, В.М. Субботін* та ін .; за ред. В.М. Бесчастного. — 2-ге вид., стер. — К. : Знання, 2011. — 366 с.
43. Право Європейського Союзу: підручник / за ред. *В. І. Муравйова*. — К.: Юрінком Інтер, 2011. — 704 с. — Бібліогр.: с.520—527.
44. *Проді Р.* Задум об'єднаної Європи. — К.: К.І.С., 2001. —140 с.
45. *Раданович Н.М.* Про критерії відповідності національної юридичної практики нормам Конвенції про захист прав і основних свобод людини // Практика Європейського Суду з прав людини. Рішення. Дослідження. Нормативні акти. Львів, 2000.- № 4.- С.20-24.
46. Суд Европейских Сообществ. Избранные решения. М., 2001.
47. *Татам А.* Право Європейського Союзу: Підручник / Пер. з англ. — К., 1998. - 424с.
48. *Тоді Ф.* Нарис історії Європейського Союзу. — К.: Аналітичний дослідний центр “АНОД”, Вид-во К.І.С., 2001.
49. *Толстопятенко Г.П.* Европейское налоговое право. М., 2001
50. *Хавронюк М.І.* Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи Порівняльний аналіз, проблеми гармонізації.— К., 2006.

51. *Хорольский Р.Б.* Судовий прецедент як джерело права Європейського співтовариства / Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. Тацій В.Я. – Вип. 39. – Х., 1999.
52. *Энтин М.Л.* Суд европейских сообществ: правовые формы обеспечения западноевропейской интеграции. М., 1987.
53. *Яковюк І.* Система джерел права Європейського Союзу: загальна характеристика //Філософія права і загальна теорія права. — 2013. — № 1. — С. 209-220.
54. www.europa.eu.int
55. www.europarl.eu.int
56. www.ue.eu.int
57. www.curia.eu.int
58. Hartley T.C. Constitutional and institutional aspects of the Maastricht agreement. // International and Comparative Law Quartely. - 1993. - Vol. 42. - Part 2.
59. Robertson H. European institutions. Cooperation, integration, unification. - L., 1973.
60. Tempini N. Fortress Europe: EC External Trade Relations and New Protectionism. - PNL Press, 1990.
61. The external relations of the EC - the economic and political role of the Community // Delegation of the Commision of the EC in Austria. - Alpbach, 1992.

ДОДАТКОВІ :

62. Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради Про захист осіб стосовно автоматизованої обробки персональних даних та безперешкодного руху цих даних 1995 р.
63. Директива № 97/66/ЄС стосовно обробки персональних даних і захисту приватності у телекомунікаційному секторі 1997 р.
64. Директива Парламенту та Ради 2007/65/ЄЕС Щодо наближення законів, постанов та адміністративних положень держав-членів стосовно телемовлення (щодо певних аспектів транслявання реклами по телебаченню) від 11 грудня 2007 р.
65. Директива Ради 84/450/ЄЕС “Щодо наближення законів, постанов та адміністративних положень держав-членів стосовно реклами, яка вводить в оману” від 10 вересня 1984 р.
66. Директива Ради 96/62/ЄС Щодо оцінки та контролю навколишньої атмосфери 1996 р.
67. Додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників 1975 р.
68. Додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників 1978 р.
69. Другий протокол до конвенції про захист фінансових інтересів ЄС 1997 р.

70. Європейська конвенція про передачу засуджених осіб 1983 р.
71. Європейська угода про захист телерадіомовлення та Протоколи до неї від 22 червня 1960 р.
72. *Глухарев Л.Н.* Европейские сообщества: в поисках новой стратегии. - М., 1990.
73. *Муравйов В.* Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / В. Муравйов, Н. Мушак // Віче. — 2013. — № 8. — С. 12-18.
74. *Сандровский К.К.* Международное таможенное право: Учебник. — 3-е изд., стер. - К.: О-во "Знания", КОО, 2002. - 461 с.
75. *Сиджански Д.* Федералистское будущее Европы. От Европейского Сообщества до Европейского Союза.- М., 1998.
76. *Яковюк І.* Особливості впливу наднаціональної організації на державний суверенітет країн-кандидатів та країн-сусідів (на прикладі Європейського Союзу) // Вісник Академії правових наук України. — 2010. — № 3. — С. 19-31.
77. *Яковюк І. В.* Європейський Парламент: динаміка правового статусу // Державне будівництво та місцеве самоврядування. — 2014. — Вип. 27. — С. 62-76.

